

УДК 159.9.07.01

Бушуєва Т.В.
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

ПРИНЦИПИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ В КОНТЕКСТІ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ

З позицій системного підходу до психодіагностичного обстеження проаналізовано основні принципи психологічної діагностики.

***Ключові слова:** принципи психологічної діагностики, системний підхід, системно-структурний підхід, просторово-часова структура психодіагностичного обстеження, системно-функціональний підхід.*

Постановка проблеми. Останнім часом методологічні аспекти практичної діяльності психолога (зокрема, в сфері психодіагностики) отримують пріоритетний розвиток. Спеціалісти усвідомлюють, що без орієнтованої на практику методології та сучасної психологічної теорії просте маніпулювання діагностичними засобами неефективне. Якщо психодіагност реалізує «рецептурний» підхід – використання певних діагностичних методик без співвіднесення з методологічними уявленнями, без чіткого усвідомлення того, на яких принципах він стоїть в своїй роботі, це якраз і є той «фельдшеризм», про який писав Л.С.Виготський. В 30-ті роки минулого сторіччя Л.С.Виготський вбачав одну з головних помилок сучасної йому педології у нестачі уваги до практичної роботи, культури діагностики, які перебували в не розробленому вигляді. «Власне цьому мистецтву ніхто не навчає педолога», - констатував він [5, арк.299].

Суттєвою особливістю сучасної психодіагностики є те, що вона «із мистецтва спеціаліста починає перетворюватися в технологічний процес» [20, арк.18]. Розробка психодіагностичної технології передбачає, зокрема, і визначення принципів психологічної діагностики, принципів діагностичної діяльності психолога. В

першому російськомовному навчальному посібнику з психодіагностики, який вийшов у 1987 році за редакцією О.О.Бодальова та В.В.Століна [12], автори визнавали як недолік відсутність в книзі розділу, присвяченого принципам організації та проведення діагностичного обстеження. В подальшому питання визначення принципів психологічної діагностики привертає увагу науковців (Т.С.Кабаченко, С.Т.Посохова, Н.Я.Семаго, М.М.Семаго, О.Г.Шмельов, Ю.А.Цагареллі та ін.), однак не можна констатувати, що на сьогодні це питання однозначно і повно розв'язане.

Відсутня єдність у визначенні принципів психодіагностики як основних вихідних положень, що визначають правила отримання та пояснення психологічної інформації (дозволяють з методологічних позицій «поглянути» на процес діагностики). В системі цих принципів виокремлюються різні компоненти. Так, одні автори виділяють дві групи принципів: загальні (методологічні принципи психології, спільні для всіх психологічних дисциплін, в тому числі і для психодіагностики) та особливі (специфічно психодіагностичні) [18]. Інші - розрізняють методологічні принципи діагностики та методичні принципи (принципи організації методичних матеріалів та процедур)[20].

При цьому автори не формулюють критерії розмежування принципів психодіагностики. Виходячи із змістових характеристик виділених груп, ці критерії можна було б коротко визначити відповідно, по-перше, «спільне – окреме», по-друге, «загальне – конкретне». Зрозуміло, що ці підходи не суперечать, а доповнюють один одного. Визнаючи правомірність другого підходу, зауважимо щодо першого, що простого означення спільності принципів недостатньо, оскільки загальні методологічні принципи психології набувають конкретних форм в контексті психодіагностичного знання і необхідно конкретизувати реалізацію цих принципів в психодіагностичному обстеженні.

Мета статті - проаналізувати принципи психодіагностики, розглядаючи останню з позицій системного підходу.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Системний підхід в психології розробляється в працях Б.Г.Ананьєва, В.А.Ганзена, В.П.Кузьміна, Б.Ф.Ломова, І.В.Прангішвілі, В.Н.Спіцнадея,

Е.Г.Юдіна та ін. Сьогодні системний підхід все ширше застосовується в різних галузях психології, забезпечуючи цілісне вивчення психіки людини з урахуванням її складної будови та різноманітності зовнішніх зв'язків.

В психодіагностиці системний підхід реалізується стосовно:

- самої психологічної діагностики як складової психологічної науки та практики (концепція психодіагностики як інтегративної науково-технологічної дисципліни (О.Г.Шмельов), система психології вимірної індивідуальності (Л.Ф.Бурлачук), системно-діяльнісний підхід до аналізу специфіки психодіагностики в освіті (С.М.Костроміна), підхід до медичної психодіагностики як системи діяльності (О.Ю.Щелкова) та ін.);

- методів психодіагностики (системно-стильовий метод діагностики особистості (Б.Б.Коссов), системне вимірювання психічних характеристик суб'єкта професійної діяльності (Р.Х.Тугушев), системна психодіагностика на приладі «Активациометр» (Ю.А.Цагареллі) та ін.);

- психодіагностичного обстеження (психодіагностичної діяльності психолога). Розглянемо цей аспект докладніше.

Згідно до основних положень системного підходу, аналіз складної динамічної системи, якою є психодіагностичне обстеження, передбачає її розгляд в структурному та функціональному планах.

З точки зору структури психодіагностичне обстеження як системна організація проявляється як у супідрядності та взаємодії окремих структурних компонентів діагностичного процесу, так і в послідовному розгортанні в часі його етапів. Тобто з позицій системного підходу структуру процесу психологічної діагностики можна оцінити як двовимірну – «просторово-часову» структуру.

«Просторову» структуру психодіагностичного процесу складають структурні компоненти. Серед різноманітних поглядів щодо цих компонентів своєю ґрунтовністю вирізняється аналіз психодіагностичного процесу О.Ф.Ануфрієвим [2], який виділяє структурними компонентами: об'єкт та суб'єкта психодіагностики, психодіагностичне завдання та ситуацію, засоби психодіагностики, психодіагностичне заключення.

Системний підхід до дослідження певного явища вимагає його розгляду в кількох аспектах, зокрема, як частини системи і, з іншого плану, як більшої системи по відношенню до частин, які її складають. Отже, структурні компоненти психодіагностичного процесу, в свою чергу, мають розглядатися як системи.

Аналіз структурних компонентів психодіагностичного процесу показує:

1. Об'єкт психодіагностики виступає для психолога і як співсуб'єкт діагностичної діяльності, і як функціональна система психічної регуляції. З позиції системного підходу в психології система психічних явищ багаторівнева і будується ієрархічно. Врахування складної ієрархічної будови об'єкта діагностики визнається [7] загальним принципом організації психодіагностичного обстеження. Формулюється принцип системності, який полягає в тому, що досліджуване явище вивчається з урахуванням його сутнісних взаємозв'язків з іншими явищами. Уявлення про системні взаємозв'язки діагностованих характеристик дозволяє коректно сформулювати гіпотези, скомпонувати батарею методик, визначити процедури аналізу даних.

Багатовимірність та багаторівневність, складність ієрархічної будови можуть бути розкриті тільки тоді, коли система розглядається в розвитку. Саме існування системи полягає в її розвитку. Загальнопсихологічний (загальнонауковий) принцип розвитку передбачає вивчення психічних явищ з урахуванням їх динаміки. При цьому розрізняються два плани аналізу становлення психічних особливостей людини: в макродинаміці та в мікродинаміці психічної діяльності в конкретній ситуації. Відповідно в психодіагностиці формулюються принцип структурно-динамічної цілісності та динамічний принцип.

Принцип структурно-динамічної цілісності (структурно-динамічний принцип) [20] - розуміння того, що окремі сторони психічного (психічні процеси, функції, окремі сфери) не ізольовані, а проявляються цілісно, системно, розвиток є послідовною «побудовою» ієрархічно організованих рівневих структур, поетапним перетворенням однієї системної організації психіки в

якісно іншу. Діагностовані характеристики базуються на єдиній структурно-організованій динамічній системі, яка цілісно реагує на зовнішні впливи, перетворюючи та ампліфікуючи їх завдяки власній внутрішній активності. Відповідно до цього принципу кожна конкретна психічна особливість людини оцінюється з точки зору і вікової співвіднесеності, і онтогенетичної закономірної послідовності розвитку.

Будь-які прояви психічної діяльності, психічна функція чи процес не можуть існувати поза часом і простором, зокрема, і протягом конкретного психодіагностичного обстеження. Діагностичні методики дозволяють оцінювати показники, які змінюються навіть в процесі виконання завдань методик. Це, в свою чергу, пред'являє певні вимоги до аналізу отримуваних даних – останні необхідно розглядати в часовому та просторовому контексті, а також, в контексті зміни ресурсних можливостей обстежуваного (виснаження, збудження чи інші особливості працездатності та зміни діяльнісних характеристик протягом обстеження). Вимога врахування динаміки психічних характеристик людини як протягом всього шляху онтогенетичного розвитку, так і безпосередньо в процесі обстеження формулюється як динамічний принцип або принцип цілісного врахування динаміки стану обстежуваного [20].

Динаміка ресурсних можливостей обстежуваного в процесі діагностики є одним із елементів системи змінних, що обумовлюють достовірність отримуваних результатів. Необхідність розглядати досліджувані феномени, виходячи із закономірної взаємодії доступних емпіричному контролю факторів, передбачає принцип детермінізму – один з головних пояснювальних принципів наукового пізнання. Системний підхід вимагає розуміння детермінації психічних явищ як системної, тобто багатопланової, багаторівневої, багатовимірної, що включає явища різних порядків та трактується в плані зв'язків, які визначаються поняттями «умова», «фактор», «передумова», «опосередкування» та ін. [11]. Одним із аспектів реалізації цього принципу в психодіагностиці є положення про необхідність врахування (при плануванні обстеження та інтерпретації його результатів) впливу змінних, включених в систему взаємодії «психодіагност – обстежуваний».

Зазвичай виділяються ситуаційні змінні, змінні мети обстеження та завдання, змінні особистості обстежуваного та психолога.

2. Наступний структурний компонент діагностичного процесу - суб'єкт психодіагностики. Зрозуміло, що підготовленість суб'єкта психодіагностичної діяльності та його професійно-етична позиція є одним з провідних факторів ефективності діагностики. Вимоги до психолога - діагноста сконцентровані в принципах теоретико-методологічного «позиціонування», професійної компетентності, етичних принципах.

Принцип теоретико-методологічного «позиціонування» психолога формулюється Н.Я Семаго та М.М.Семаго [20] стосовно діагностичної складової діяльності психолога освіти. На нашу думку, його можна розглядати як загальний принцип діагностичної діяльності психолога. Цей принцип передбачає необхідність позначити (визнати) власну теоретичну концепцію, прихильність до певної наукової школи. Реальна практика змушує психодіагноста замислитися над тим, наскільки однозначно або еkleктично використовує він ті чи інші теоретичні підходи, в межах якої теорії проходить його діагностична робота та на яких методологічних принципах побудована організація діагностичної діяльності.

Методологічна невизначеність «розмиває» цільність теоретичних та практичних розробок психолога і, в кінцевому рахунку, зумовлює зниження ефективності роботи.

Важливість цього принципу визначається особливостями психодіагностичної діяльності. Дослідники одностайно визнають атрибутивною характеристикою психодіагностичної діяльності психолога використання ним множини концепцій. При цьому інколи постулюється [4], що еkleктичність, згубна для теоретичних досліджень, і неминуча, і необхідна в практичній роботі. Різні наукові концепції центруються на різних типах психологічних проблем, тоді як практику доводиться мати справу з ними всіма. Тобто широта спектру психодіагностичних завдань зумовлює необхідність використання в роботі психодіагноста багатьох концепцій, що зумовлює «неминучу» еkleктичність. На нашу думку, повинна іти мова не про еkleктичний, а про інтегративний підхід. Психодіагност має використовувати в роботі різні концепції

при визначеній методологічній позиції. Вміння психодіагноста співставляти різні теоретичні підходи та різні концепції для вирішення конкретного завдання надає його роботі евристичний характер та визначається [19] показником підготовленості психолога до психодіагностичної роботи.

Принцип професійної компетентності вимагає від психолога братися за розв'язання тих питань, за якими він професійно підготовлений; бути кваліфікованим спеціалістом в галузі психології, зокрема психодіагностики, теорії психологічних вимірювань, варіаційної статистики. Цей принцип формулюється як елемент етичної складової діяльності психолога.

Питання етичних принципів психодіагностики активно і широко обговорюється в психологічній літературі, однак до сьогодні ці принципи ще не сформульовані в загальноприйнятому вигляді. Основними етичними вимогами до психолога – діагноста визнаються: принцип відповідальності, забезпечення суверенних прав особистості та не нанесення шкоди обстежуваному, принцип об'єктивності (безпристрасності), конфіденційності, обмеженого розповсюдження психодіагностичних методик (принцип професійної таємниці).

3. Наступний структурний компонент діагностичного процесу – психодіагностичне завдання – пізнавальне науково-практичне завдання, яке розв'язується практичним психологом (і протиставляється науково-дослідницькому завданню). В конкретному психодіагностичному обстеженні таке завдання виступає в якості системоутворюючого фактору, який визначає як стратегію і тактику проведення обстеження, так і характер системного опису його результатів – психодіагностичного заключення.

Сьогодні в психологічній літературі обговорюється проблема класифікації (типології) психодіагностичних завдань. Побудова єдиної типології, яка охоплює різні сфери психодіагностичної практики і має можливість розвитку, дозволить створити практико-ефективні стратегії включення психолога в клінічну, навчально-виховну, т.п. діяльність та здійснити новий крок в розвитку теоретичних основ діяльності практичного психолога. Пропонуються різні класифікації завдань шкільної, професійної,

медичної психодіагностики (Ю.З.Гільбух, І.В.Дубровіна, Л.Г.Терлецька, О.Ю.Щелкова та ін.).

Розробляючи класифікацію психодіагностичних завдань діагностичної діяльності спеціалістів освіти, С.М.Костроміна [9] формулює принципи побудови класифікації: а/ самостійність фрагментів (синдромокомплексів) в залежності від області прояву та ступеня вираженості характерних симптомів; б/ типовість для освітянської практики; в/ багатовимірність (різноманітність у феноменологічному прояві та детермінованості); г/ мультидисциплінарність (антропоцентрованість категорій та соціально-психологічного контексту використання). На нашу думку, перспективний напрям розробки принципів побудови класифікації психодіагностичних завдань пов'язаний з аналізом структури діагностичного завдання, компонентами якого визначаються [2] мета, умови та проблемна ситуація.

4. Наступний структурний компонент діагностичного процесу – засоби психодіагностики. Оригінальний структурний опис системи засобів психодіагностики представлений О.Ф.Ануфрієвим [2]. До засобів психодіагностики ним віднесені:

1) засоби діагностичного опису об'єкта (схеми психологічної детермінації, психодіагностичні таблиці, структурні моделі психіки), 2) засоби опису психодіагностичного процесу (психодіагностограми, діагностичні алгоритми), 3) методи виміру та оцінки (психодіагностичні методики), 4) методи побудови психодіагностичного заключення (логічні методи психодіагностичного діагнозу, інтуїція).

Аналіз засобів психодіагностики з позицій системного підходу дозволяє: по-перше, визначити «точки росту» психодіагностики в розробці психодіагностичної технології; по-друге, сформулювати принципи, які задають вимоги щодо використання діагностичних засобів та методичних прийомів при проведенні обстеження.

Перш за все, це принцип методологічної визначеності діагностики (ще формулюється як: принцип єдності методології та діагностики [20], принцип несуперечливості діагностичних методик та процедур [7]), який виходить з необхідності тісного зв'язку між теоретичними позиціями психолога, відповідної їм методології та

використанням конкретних діагностичних засобів, «побудованих» на базі тієї ж методології. У відповідності з цим принципом визначається можливість використання певного діагностичного інструментарію, адекватного психологічній теорії, в рамках якої працює психодіагност. Реалізація принципу забезпечує несуперечливість використовуваних методик та процедур внаслідок їх спільного методологічного базису.

Крім того, методика, яку обирає психодіагност для конкретного обстеження, має бути адекватною поставленому завданню та психодіагностичній ситуації [1, 12, 14, ін.].

Вимога адекватності поставленому завданню передбачає оцінку придатності методики для цілей конкретного обстеження: чи відповідають психометричні характеристики тесту актуальному діагностичному завданню, чи підходить методика для людини, яка обстежується, т.п. Важливим моментом є розуміння і врахування психологом обмежень у використанні конкретних методик, допущень, які були зроблені при їх розробці.

Вимога адекватності методики психодіагностичній ситуації передбачає врахування двох характеристик ситуації: добровільність (примусовість) участі людини в обстеженні та адресат психодіагностичної інформації. Ситуація експертизи (яка передбачає примусовість участі в обстеженні) накладає жорсткі вимоги до захищеності методик від можливої фальсифікації внаслідок усвідомленої стратегії обстежуваного. Врахування того, хто є адресатом психологічної інформації та яка відповідальність психодіагноста у виборі способів втручання в ситуацію обстежуваного, дозволяє надати перевагу певним типам методик в певних типах ситуацій (якщо психодіагностична інформація використовується спеціалістом-суміжником для постановки непсихологічного діагнозу – бажані нормативне оцінювання та прогноз; якщо психолог формулює психологічний діагноз в умовах психологічного консультування, переважно використовуються можливості нетестових діагностичних засобів, ідеографічних методик, т.д.).

Н.Я.Семаго та М.М.Семаго [20] формулюють вимогу оцінки полі функціональності методики. Ця властивість визначається тим, що кожна конкретна методика, з однієї сторони, орієнтована

переважно на вивчення якоїсь певної психічної характеристики (певних параметрів), але, з іншої сторони, може бути використана і для оцінки ряду інших параметрів. Аналогічне положення формулюється Ю.А.Цагареллі [21] як принцип універсальності – перевага надається більш універсальним методикам, які дозволяють діагностувати більшу групу параметрів. Чим більш поліфункціональна (універсальна) методика, тим ефективніше виявляється її використання в процесі обстеження. Ця ефективність зумовлюється, зокрема, і можливістю реалізації принципу комплексної діагностики.

Принцип комплексної діагностики [8, 14] (принцип стереоскопічності оцінки [20]) передбачає поєднання різних методичних прийомів при діагностиці однієї і тієї ж психічної властивості, а також поєднання методик, спрямованих на діагностику споріднених психічних властивостей. Вимога комплексності обумовлена існуючими обмеженнями в застосуванні конкретних методик діагностики. Поєднання різних засобів отримання діагностичної інформації дозволяє підвищити її надійність. На основі результатів виконання тільки однієї методики неможливо повністю оцінити навіть одиничний феномен або прояви одного аспекту психічної активності. Результати однієї методики мають бути перевірені іншими методиками, орієнтованими на вивчення тих же показників.

Певним інтегруючим принципом виступає принцип мінімізації, в трактуванні якого можна виділити три аспекти:

- 1) мінімізація витрат;
- 2) мінімізація (достатність) діагностичної інформації;
- 3) мінімізація втручання.

Принцип мінімізації витрат (принцип максимальної ефективності при мінімальній тривалості та енерговитратності [20]; максимальної ефективності діагностики – максимум надійності при мінімумі витрат [12]) – передбачає, що склад та обсяг діагностичних процедур має бути необхідним та достатнім. Діагностичні засоби, які обирає психолог, мають забезпечити мінімум витрат часу на проведення обстеження і, відповідно, витрат сил (ресурсів) обстежуваного та психодіагноста. Кожна обрана методика повинна

бути найменш трудомісткою з тих, які дозволяють отримати потрібний результат. Надлишок застосовуваних методик становить загрозу якості отримуваної інформації (оскільки породжує стомлення обстежуваного, втрату мотивації). Цей принцип в певній мірі можна розглядати як реалізацію в психодіагностиці відомого загальнонаукового принципу простоти, який стосовно організації експериментальних досліджень формулюється як принцип методичної простоти (чим технологічно простіше організовано дослідження, чим простіше статистичні процедури обробки даних, тим надійніше та переконливіше підсумкова інтерпретація).

З точки зору реалізації принципу мінімізації витрат має визначатися і вся «побудова» процедури діагностики: чергування ускладнених енергоємних методик та легких, спрямованість зміни складності завдань, багатоаспектність аналізу результатів виконання окремих діагностичних методик.

Разом з тим, обсяг отримуваної психологічної інформації має бути необхідним та достатнім для розв'язання психодіагностичного завдання. Нема потреби в максимальному збільшенні обсягу інформації, оскільки в роботі психодіагноста надлишкова інформація «може бути не менш негативним фактором, ніж відсутність інформації» [15, арк.6]. Дослідження показують [3], що значне збільшення обсягу діагностичних даних, які повинен враховувати психолог, приводить до зниження точності прогнозу. Надлишок психодіагностичної інформації ускладнює аналіз, заважає розставити акценти у висновку.

Цей другий аспект принципу мінімізації можна визначити як принцип достатності діагностичної інформації. В психологічній літературі різні аспекти цього принципу розглядаються в принципах: достатнього мінімуму [6], конкретності [18], достатності [21] та розумної достатності [13].

Виходити із принципу достатнього мінімуму означає оцінювання (вимірювання) саме тих психічних якостей особистості, без знання про які неможливо досягти мети конкретного психодіагностичного обстеження.

Принцип конкретності підкреслює відносність психологічного діагнозу. Організація обстеження, вибір діагностованих психічних характеристик визначаються відповідністю психічного розвитку та

стану людини тим вимогам, які пред'являє конкретна життєва ситуація. Зрозуміло, що діагностика психологічної готовності дитини до навчання в загальноосвітній школі та в гуманітарній гімназії з поглибленим вивченням іноземних мов потребує орієнтації на різні діагностичні параметри.

Принцип достатності передбачає достатність батареї методик для діагностичного охоплення психічних характеристик.

Стосовно психодіагностики в руслі психологічного консультування визначається принцип розумної достатності - недоцільність «розширення діагностики», якщо на те нема необхідних показань та необхідність наступного сеансу обстеження тільки на основі аналізу попередньої діагностичної інформації.

Нарешті, третій аспект розгляду принципу мінімізації – в контексті мінімізації втручання, впливу, породжуваного самим фактом здійснення психодіагностичного обстеження [7]. Психолога цікавить саме природність психічних проявів людини. Не випадкова тому вимога забезпечення звикання обстежуваного до умов, процедур психодіагностичного обстеження та комфортності останнього за фізичними, соціально-психологічними параметрами. Психодіагностична екологічність визначається [19] одним з показників підготовленості психолога до психодіагностичної діяльності.

Отже, структурні компоненти психодіагностичного процесу: об'єкт, суб'єкт психодіагностики, психодіагностичне завдання та ситуації, засоби психодіагностики, психодіагностичне заключення - складають «просторову» структуру системного процесу психологічної діагностики. «Часову» структуру психодіагностичного обстеження складають послідовно здійснювані, логічно зв'язані етапи проведення обстеження.

Вже традиційним є аналіз психодіагностичного обстеження як нормативного, такого що розгортається в часі та включає певні, суворо послідовні етапи. Самі ж ці етапи визначаються по-різному. В розгорнутому вигляді етапами психодіагностичного обстеження визначаються:

- вивчення практичного запиту
- формулювання психологічної проблеми

- вибір методик обстеження
- використання методик
- формулювання психологічного діагнозу (з прогнозом)
- розробка рекомендацій [16].

В стислому вигляді етапи діагностичної діяльності психолога як процесу переробки інформації, що веде до прийняття рішення, зводяться до трьох етапів:

- збір даних;
- переробка даних та інтерпретація результатів;
- прийняття рішення (діагноз і прогноз) [3].

Незалежно від ступеня повноти та аспекту відображення змісту психодіагностичного процесу у виділених етапах, автори підкреслюють необхідність враховувати взаємообумовленість послідовних етапів, відхилення в реалізації кожного із яких приводить до виникнення діагностичних помилок. Дане положення можна визначити як принцип узгодженості та взаємозв'язку етапів обстеження. Згідно з цим принципом всі етапи роботи з обстежуванним повинні бути взаємозв'язані і підлягати «корегуванню» в залежності від результатів попереднього етапу. Так, необхідно застосовувати алгоритм зміни діагностичної гіпотези в світлі отримуваних даних (правило Байєса [10], яке визначає зміну гіпотези обстеження на наступному етапі діагностики в залежності від результатів, отриманих на попередньому етапі).

Представлені компоненти психодіагностичного процесу складають «просторово-часову» структуру системного процесу діагностики. Структурні якості системи невід'ємні від її функціональних характеристик. З функціональної точки зору система характеризується її зв'язками із зовнішнім середовищем та активністю. При розумінні активності системи як спрямованості на отримання кінцевого корисного результату, саме цей результат – мета – постає в якості «системоутворюючого фактору».

При розгляді функціонального аспекту психологічної діагностики виділяються два плани аналізу:

- мета системи, яка в загальному вигляді визначається як отримання психологічного діагнозу;
- зв'язки системи із зовнішнім середовищем.

В основі сучасних уявлень про сутність психологічного діагнозу у вітчизняній психодіагностиці лежить концепція Л.С.Виготського – А.А.Невського [5]. Психологічний діагноз як вид системного опису в психології розглядається як такий, що носить комплексний характер і містить опис структури виявлених психічних властивостей, оцінку та можливе причинне пояснення поточного (теперішнього) та прогноз майбутнього стану об'єкту діагностики [1, 2, 3, 14, ін.]. При цьому багаторівнева структура психологічного діагнозу має бути внутрішньо узгодженою в рамках певної методології у відповідності із принципом теоретико-методологічного позиціонування. Побудова психологічного діагнозу розглядається системоутворюючим функціональним компонентом діагностичної діяльності психолога, основою для розробки рекомендацій, які повинні бути змістовні, давати цілком певні, чіткі вказівки щодо заходів, які слід застосувати до обстежуваного.

Аналіз особливостей надання психологом користувачу інформації стосовно результатів обстеження та рекомендацій виводить в другий план розгляду функціональних характеристик системи психодіагностики: зв'язків із зовнішнім середовищем. Згідно до системних уявлень, дослідження об'єкта як системи передбачає аналіз умов його існування та взаємодії з елементами оточуючого середовища. Єдність системи та середовища виступає однією з основних, базових системних якостей. Елементами оточуючого середовища можуть розглядатися і користувачі психодіагностичної інформації – колеги-психологи, психіатри, педагоги та інші спеціалісти, батьки обстежуваних дітей, ін. Взаємодія психолога з ними регулюється рядом правил та принципів, зокрема етичними принципами (принцип психопрофілактичного повідомлення результатів, ін.), принципом безоціночності [1, 3, 18, ін.], який відображує неправомірність при повідомленні психологічної інформації використання оціночних критеріїв (оцінювання особистісних якостей з точки зору моралі або власних уявлень про те, «що добре, а що погано»).

Висновки. Інтенсивний розвиток практичної психології зумовлює актуальність проблеми визначення методологічних засад

практичної діяльності психолога та психотехнологій. Розробка психодіагностичної технології передбачає, зокрема, виокремлення системи принципів психологічної діагностики. Аналіз принципів психодіагностики може бути здійснений в контексті системного підходу.

Системний підхід реалізується в психодіагностиці стосовно самої психологічної діагностики як складової психологічної науки та практики, стосовно методів психодіагностики та психодіагностичного обстеження. З позицій системного підходу психодіагностичне обстеження розглядається в структурному плані – як двовимірна «просторово-часова» структура, у функціональному плані – як система, що має певну мету та характеризується зв'язками із зовнішнім середовищем.

Системний підхід до психодіагностики дозволяє забезпечити необхідну повноту опису та інтегрувати основні принципи психологічної діагностики, дотримання яких зумовлює ефективність психодіагностичної діяльності психолога.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамова Г.С. Практическая психология. – Екатеринбург: Деловая книга, 1999. – 512 с.
2. Ануфриев А.Ф. Психологический диагноз. – М.: «Ось -89», 2006. – 192 с.
3. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика. – СПб.: Питер, 2002. – 352 с.
4. Венгер А.Л. Психологическое консультирование и диагностика. Практическое руководство. Ч.1. – М.: Генезис, 2001. – 160 с.
5. Выготский Л.С. Диагностика развития и педологическая клиника трудного детства. Собр. Соч., т.5. – М.: Педагогика, 1983. – с.257 – 321.
6. Гильбух Ю.З. Темперамент и познавательные способности школьника. – К.: ИП АПН Украины, 1993. – 272 с.
7. Кабаченко Т.С. Психология в управлении человеческими ресурсами: Уч. пособие. – СПб.: Питер, 2003. – 400 с.

8. Корнилова Т.В., Смирнов С.Д. Методологические основы психологии. – СПб.: Питер, 2006. – 320 с.
9. Костромина С.Н. Структурно-функциональная организация психодиагностической деятельности специалистов образования. Автореф. дис.... доктора психол. наук. – СПб., 2008.
10. Лаак Я. тер Психодиагностика: проблемы содержания и методов. – М.: изд-во ИПП, Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996. – 384с.
11. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. – М.: Наука, 1984. – 444 с.
12. Общая психодиагностика// Под ред. А.А.Бодалева, В.В.Столина. – М.: изд-во МГУ, 1987. – 304 с.
13. Овчарова Р.В. Справочная книга школьного психолога.- М., 1996.– 352 с.
14. Основы психодиагностики// Под общей ред. А.Г.Шмелева. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 544 с.
15. Практикум по психодиагностике. Дифференциальная психометрика.// Под ред. В.В.Столина, А.Г.Шмелева. – М.: Изд-во МГУ, 1984. – 152 с.
16. Практическая психология образования// Под ред. И.В.Дубровиной. – М.: ТЦ «Сфера», 1997. – 528 с.
17. Психодиагностика и психокоррекция// Под ред. А.А.Александрова. – СПб.: Питер, 2008. – 384 с.
18. Психодиагностика: Конспект лекций/ Сос. С.Т.Посохова. – М.: ООО «Изд-во АСТ», СПб.: ООО «Сова», 2004. – 156 с.
19. Рабочая книга практического психолога: Пособие для специалистов, работающих с персоналом// Под ред. А.А.Бодалева, А.А.Деркача, Л.Г.Лаптева. – М.: Изд-во Ин-та Психотерапии, 2001 – 640 с.
20. Семаго Н.Я., Семаго М.М. Теория и практика оценки психического развития ребенка. Дошкольный и младший школьный возраст. – СПб.: Речь, 2005. – 384 с.
21. Цагарелли Ю.А. Системная психологическая диагностика на приборе «Активациометр».- Уч. пособие. - Казань: МНО «Акцептор», 2008.–268 с.